
**UNE MENTION DES PRINCIPALES COLLECTIONS DU PATRIMOINE
DU MUSÉE NATIONAL D'HISTOIRE DE LA ROUMANIE, RELATIVES
AU PROBLÈME SANITAIRE. 1920-1940**

-Résumé-

L'ouvrage se propose de passer en revue les principales collections avant un spécifique sanitaire et appartenant à l'histoire contemporaine. D'ici ressort, en même temps, l'importance d'un pareil patrimoine pour une illustration globale du phénomène historique contemporain. On mentionne ainsi les collections Colette Plagino - Lahovary, Ioan Cantacuzino qui contient les fonds George Magheru et Alexandru Slătineanu-Turcu, Gheorghe Marinescu et Constantin I. Parhon.

Dans un tableau final on présente les numéros d'inventaire des pièces de chaque collection.

ASPECTE PRIVIND PARTICIPAREA AVIAȚIEI ROMÂNE DE VÂNĂTOARE ȘI BOMBARDAMENT ÎN BĂTĂLIA DE LA STALINGRAD

Șerban Constantinescu

După eliberarea teritoriului românesc-Basarabia și Bucovina de nord, precum și căderea Odesei-16 octombrie 1941, ca urmare a unor grele pierderi grosul armatei române-unități terestre și aeriene au fost retrase de pe front, revenind în țară pentru refacere. Excepție au făcut unele unități din compunerea Armatei a 3-a, comandată de generalul Petre Dumitrescu, care au continuat operațiile militare la est de Nipru în direcția Crimeea și Marea de Azov.

În primăvara anului 1942, s-a hotărât ca armata română să continue acțiunile militare alături de Germania, în consecință fiind angajate și unitățile aviației noastre - flotilele de vânătoare, bombardament, recunoaștere îndepărtată, grupul aero-transport, escadriile sanitare și alte formații auxiliare, cu un total de cea.150 de aparate.

Aceste mari unități ale armatei române-terestre și de aviație vor participa la marea bătălie din Cotul Donului de la Stalingrad.

Bătălia de la Stalingrad constituie un complex de mari operațiuni militare desfășurate în sud-estul Rusiei pe un front de mare întindere-câteva sute de kilometri și este apreciată ca o cotitură cu mari implicații în desfășurarea ulterioară al celui de al doilea război mondial. Concretizând, s-au desfășurat trei mari bătălii conjugate: prima la vest de Stalingrad în Cotul Donului, a doua în Stepă Kalmucă și a treia, bătălia propriu-zisă de la Stalingrad¹. Concepută de comandamentul german în scop ofensiv, ea s-a declanșat în august 1942, păstrându-și acest caracter până la 19 noiembrie 1942, când inițiativa ofensivă a trecut de partea armatei sovietice, rolurile fiind inversate în sensul că germanii au fost siliți să adopte o defensivă disperată. În această mare încheștare militară au fost implicate și efectivele celor două armate române, 3 și 4 de peste 400.000 de militari, care au acționat în cadrul Grupului de Armate "B" - comandat de feldmareșalul von Weichs, alături de armatele 6 germană, 2 ungară, 8 italiană și 4 blindată germană².

Dispozitivul Armatei a 3-a română a fost în Cotul Donului, sectorul unde s-a produs lovitura de "ciocan" a trupelor sovietice la 19 noiembrie 1942 când s-a declanșat marea ofensivă a acestora, iar Armata a 4-a română a ocupat zona cea mai avansată a frontului de la Stalingrad, la sud-vest de oraș, în așa numita Stepă Kalmucă³. Ambele mari unități au suferit pierderi dureroase în această bătălie, care au fost evaluate la 115.000 militari (morți, răniți, dispăruți) din care peste 95.000 dispăruți, mare parte dintre ei căzând în captivitate. Printre militarii noștri care au făcut suprema jertfă în această mare bătălie s-au aflat și numeroase grade superioare ale oștirii, 26 de generali și 40 de colonei, mulți dintre ofițeri și soldați fiind decorați pentru bravura probată pe câmpul de luptă cu înalte ordine și medalii românești și germane. În timpul desfășurării mării bătălii de la Stalingrad,

mareșalul Ion Antonescu își manifestă încrederea în trupele române în pofida dezastrului general care se profila, el asumându-și întreaga răspundere pentru înfrângerile suferite, arătând totodată și cauzele insucceselor. Într-o telegramă adresată la 3 decembrie 1942 generalului Ilie Șteflea șef al Marelui Cartier General, Mareșalul menționa: "Arătați generalului [P.] Dumitrescu și comandanților că încrederea mea în ei a rămas neclintită; eu știu că s-au bătut ca cei mai buni soldați din toate timpurile, că o greșeală de concepție [a Marelui Cartier General al lui Adolf Hitler], de conducere și neputință din cauza lărgirii excesive a liniilor de comunicații și a subestimării inamicului a dus fatal la distrugerea armatei noastre... Răspunderea în fața Istoriei o port eu, pentru că nu am făcut mai mult decât am făcut pentru a împiedica masacrarea armatelor, datorită ușurinței cu care a procedat conducerea germană, a lipsei de prevedere și a impasivității cu care a primit semnalele noastre de alarmă și pregătirile știute din vreme ale inamicului"⁴.

Pierderile înregistrate de armata română la Stalingrad au îndoliat întreaga țară, au umplut inimile de tristețe la gândul atâtor speranțe spulberate, aducând doliu în multe familii. La Catedrala Patriarhiei române din București, în februarie 1943, în prezența Regelui Mihai, a mareșalului Ion Antonescu, a membrilor guvernului și a altor demnitari, precum și a unui număr impresionant de credincioși, s-a oficiat un parastas de pomenire a celor decedați și dispăruți în această bătălie.

În continuare, voi prezenta unitățile de aviație, de vânătoare și bombardament, participante pe frontul Stalingradului, misiunile mai importante îndeplinite de acestea, faptele de arme, pierderile dureroase în oameni și tehnică de luptă, și episoade din timpul luptelor, așa cum au fost ele trăite de unii dintre participanți - pilotul de vânătoare Tudor Greceanu și aviatorul Ion Popescu-Oiță, din cadrul formațiilor de bombardament, ambii trecuți în lumea umbrelor acum 4 și respectiv 3 ani.

Am avut cinstea și onoarea să-i cunosc personal pe acești doi eroi, participanți la această bătălie, care au purtat cu demnitate uniforma aviației române. Curajoși, modești, fiind niște parteneri de dialog plini de farmec și dând dovadă de verticalitate, ambii au avut de pățimit pentru faptele de arme pe frontul antisovietic, suferind nemeritat după anul 1948 ani grei de temniță și persecuții, viața care a urmat pentru aceștia a fost un întreg calvar, fiind socotiți mult timp de societatea comunistă incoezi și inoportuni.

În vara anului 1942 pe frontul de la Stalingrad au fost trimise din țară trei "grupuri" ale aviației de vânătoare, cu un total de 8 escadrile, care însumau 96 aparate. Acestea au fost: Grupul 7 - dotat cu avioane de fabricație germană - Me-109, Grupul 8 - dotat cu aparate I.A.R.-80, de fabricație românească și Grupul 6 - prevăzut cu 2 escadrile, având în dotare avioane Me-109 și aparate I.A.R.-81.

Aceste unități de vânătoare au acționat la început de pe aerodromul Tuzov, situat la circa 70 km sud-vest de Stalingrad și apoi au avut baza la Karpovka și Pitomnic- aerodromuri situate în suburbiile orașului de pe Volga.

Aviația de bombardament a fost prezentă în această bătălie cu două "grupuri", respectiv Grupul 1 Flotila 2 Bombardament și Grupul 5 din Flotila 1 Bombardament. Grupul 1 a fost format din două escadrile (18 aparate) și era dotat cu bombardiere bimotoare, Savoia-Jumo, construite în licență la uzinele I.A.R. Brașov, echipate cu două motoare Junkers-Jumo de către 1.200 C.P. fiecare. Grupul 5 era prevăzut tot cu două escadrile, (18 aparate) având în componere bimotoare Heinkel-111 de fabricație germană, superioare ca performanțe aparatelor Savoia-Jumo. Ambele "grupuri" au acționat de pe aerodromul de la Tacinskaia, situat la 200 km vest de Stalingrad.

Remarcăm că cea mai numeroasă participare a avut-o aviația de vânătoare, circa 100 aparate. Principalele misiuni îndeplinite de aceasta pe frontul de la Stalingrad au constat în asigurarea protecției aviației de bombardament și recunoașterea și atacarea coloanelor motorizate ale inamicului. Piloții românii au avut o activitate intensă, executând zilnic câte 10-12 misiuni, care deveneau tot mai dificile în confruntarea cu un inamic tenace și dotat cu o tehnică de luptă tot mai modernă.

Se impune a sublinia condițiile meteo vitrege care existau în zonă, în sensul că începând cu luna octombrie 1942 timpul s-a înrăutățit, terenul a fost acoperit de zăpadă, iar temperatura a scăzut la minus 15°C. Întregul front a fost acoperit de așa numitul "ger alb" în care aerul a devenit albicios și opac, chiar fără ceață, opacitatea datorându-se suspensiei moleculare de cristale de gheață, fapt ce a determinat ca atmosfera să fie albă, deci o vizibilitate extrem de redusă⁵. Aceste condiții naturale din zonă, precum ceața și plafonul de nori foarte jos, care vor persista o bună perioadă de timp, vor deveni în această bătălie un "inamic" pentru aviația română și germană și un "aliat" al unităților armatei sovietice, camuflându-le acțiunile și direcțiile principale ale loviturilor. Cu toată această vizibilitate redusă, piloții noștri atacau toate țintele mișcătoare ale inamicului, deși acestea erau camuflate, blindatele deplasându-se cu precădere în cursul nopții, fiind totuși dificil ca ele să fie descoperite la viteza de 500 km/h a avioanelor noastre de vânătoare⁶. Înaintea declanșării ofensive de către sovietici la 19 noiembrie 1942, piloții noștri au semnalat Comandamentului Corpului aerian român în subordinea căruia acționau, situație grea care se profila pentru întregul front germano-român, prin încercuirea lor de către masive unități sovietice de blindate. Pilotul Tudor Greceanu, participant la această bătălie, un temerar al aerului și un distins zburător, mi-a relatat că ulterior a aflat că în urma acestor semnalări privind mișcările de trupe și tancuri din spatele frontului sovietic cu mult înainte de încercuire, generalul aviator Ermil Ghiorghiu - comandantul Corpului aerian s-ar fi exprimat astfel: "Vă speriați, vreți să rădă nemții de noi? Nu mai fiți alarmiști și vedeți-vă de treabă". Odată cu spargerea frontului de către sovietici, condițiile devenind dramatice, piloții din componerea Grupului 7 Vânătoare aflați pe aerodromul din suburbiile Stalingradului, la Karpovka, au primit o radiogramă din partea Corpului aerian român de a trece sub ordinele unității germane de pe aerodrom, având misiunea de a asigura protecția escadrilelor Stukas în acțiunile de bombardament în

picaș ale acestora. În condițiile apropierii trupelor inamice de acest aerodrom, escadrilele germane s-au retras fără a-i anunța pe români. Aviatorii noștri au rămas singuri pe aerodrom, care a fost încercuit de tancurile sovietice situația devenind disperată. Bateriile antiaeriene românești care asigurau protecția acestei baze aeriene au fost aduse pe aerodrom; s-au dublat posturile de santinelă și s-au organizat patrulile comandate de ofițeri. Atacul sovietic asupra aerodromului s-a produs în seara zilei de 23.11.1942, când renumitele tancuri T-34 au apărut la marginea pistei, ele fiind întâmpinate de focul artileriei a.a care fixaseră tunurile la orizontală. Pilotul T. Greceanu îmi relatează că în această situație care părea fără ieșire, a existat la Karpovka, un fel de consiliu al ofițerilor, în asemenea condiții comandantii se selectează singuri, oamenii le acceptă autoritatea, curajul și inițiativa și execută ordinele lor. Cel care a luat comanda - spunea Tudor Greceanu - a fost pilotul Alexandru Șerbănescu, un as al aviației noastre de vânătoare, "cel mai viteaz vânător" cum a fost numit de comandantul Leu Romanescu - unul din comandantii "vânătoarei" românești din al doilea război mondial. S-a dat ordin ca toate aparatele de zbor să fie urcate cu coada pe butoaiile de ulei pentru a trage cu tunurile și mitralierele de bord la orizontală. Sovieticii au declanșat al doilea atac în jurul orelor 22⁰⁰ și la comanda pilotului Alexandru Șerbănescu militarii români au deschis focul. Infernul s-a produs, tunurile tancurilor sovietice au incendiat câteva avioane care au început ardă ca niște torțe, mulți soldați și ofițeri români fiind sfârtecați, iar cei grav răniți erau târați în bordeie. S-a hotărât ca unica soluție de a ieși din acest iad o constituie încercarea de a decola, pentru a evita în ultima clipă căderea în captivitate și perspectiva de a fi împușcați de către inamic. Tot personalul navigant împreună cu mecanicii au scos din avioane o serie de piese auxiliare facilitând condiții ca fiecare aparat să poată lua la bord încă un pilot în fuselaj. "A fost acea noapte de apocalips de la Karpovka, sub zidurile Stalingradului despicat de ruguri... Acea noapte cu foc și groază, cu panică și ceață, cu gerul scăzut sub treizeci de grade și proiectilele tancurilor T-34 sovietice care trăgeau razant, din marginea aerodromului, direct în oameni și avioanele lor... Douăzeci de piloți decolează cu 13 avioane de vânătoare din care s-a scos armament, blindaj, stații radio, spre a se putea lua la bord oameni... Aparatele decolează împotriva focului și a nopții, împotriva morții și a proiectilelor care se sparg razant... amestecând carne de om, gheață și pământ împietrit"⁷. Astfel, Grupul 7 Vânătoare a înregistrat pierderi dureroase în piloți, personal terestru și avioane, din cele 42 aparate care au ajuns la Karpovka în septembrie 1942, au rămas numai 13 în stare de zbor și 25 de piloți în viață⁸. Ultima imagine de la Karpovka a pilotului Tudor Greceanu, care mi-a relatat-o cu lacrimi în ochi în anul 1993, la peste 50 de ani de la această bătălie era aceea a blindatelor sovietice care striveau ca niște așchii bateria comandată de căpitanul Apostolescu, care refuzase evacuarea, rămas singur în viață, rănit și plin de sânge, în cămașă pe un ger năprasnic, încărcă și trăgea cu tunul în tancurile inamice. Ulterior, a aflat că acesta a fost strivit de șenilele tancurilor sovietice, fiind și el unul dintre zecile de mii de militari români jertfiți fără glorie la Stalingrad.

Escadrilele aviației noastre de bombardament au acționat pe frontul de la Stalingrad începând din septembrie 1942. Misiunile lor de bombardament au fost executate până dincolo de Don, având ca obiective aglomerările de trupe, cu precădere blindate și coloanele motorizate ale inamicului. Au fost cazuri când s-au executat și două sau trei bombardamente într-o singură zi, baza de pe care acționau fiind aerodromul de la Tacinskaia. Dramatice au fost misiunile executate la sfârșitul lunii noiembrie 1942 și începutul lunii decembrie 1942, când în cotul Donului se aflau încercuite Diviziile 7 și 5 comandate de generalii Lascăr și Mazarini, ambele din Compunerea Armatei a III-a. Urgența acestor misiuni a constat în aprovizionarea trupelor noastre încercuite cu cantități de alimente, muniție și combustibil, prin lansarea de parașute de la mică înălțime.

General aviator (r) Ion Popescu Oiță, participant la această bătălie, cu gradul de căpitan aviator în cadrul Flotilei 2 Bombardament, trecut în lumea umbrelor la vârsta de 89 de ani în decembrie 1995, îmi relata despre un moment cutremurător la care a fost martor ocular, în decembrie 1942, pe aerodromul de la Tacinskaia. În momentul aterizării unui avion românesc care transporta răniți, un trimotor Junkers-52 a observat că pe ampenajul aparatului (partea din spate) se afla încolăcit trupul înghețat al unui soldat. Alarmați, brancardierii și medicul aerodromului s-au apropiat, au frecat cu zăpadă și alcool trupul militarului, l-au dus în bordei unde se afla infirmeria și l-au tratat pe acesta care părea fără speranță de supraviețuire. Spre bucuria și surprinderea generală, militarul care avea gradul de caporal a devenit a doua zi viu și a povestit această întâmplare care pare neverosimilă, în urma căreia s-a ales cu câteva degete degerate. Tânărul caporal a relatat că, la sosirea pe aerodromul Pitovnik aflat în încercuirea de la Stalingrad a unui avion de transport pentru a evacua militarii grav răniți, el și un camarad neavând altă soluție de a scăpa din acel iad au hotărât ca în momentul decolării aparatului să se agațe de ampenaj. S-au ghemuit de o parte și de alta a cârmei fixe de direcție ținându-se cât mai strâns cu mâinile de unele piese fixe, tabla fiind alunecoasă.

Când avionul s-a desprins de sol și datorită unor salve trase de artileria inamică, s-a produs o dezechilibrare și câteva balansări ale aparatului, timp în care camaradul caporalului s-a prăbușit în gol. Rămas singur, înghețat de curentul de aer, asurzit de zgomotul celor 3 motoare ale avionului, curajosul caporal a fost cuprins de o stare de somnolență, trezindu-se abia în bordei unde fusese dus după aterizarea avionului, fiind înconjurat cu o mare curiozitate de sanitari și aviatori⁹. Pilotul de bombardament Ion Popescu Oiță a regretat că în acele momente halucinante nu a avut inspirația să noteze numele acestui soldat și se întreba în anul 1992 când mi-a povestit această întâmplare-dacă autorul acestei senzaționale acțiuni mai trăiește.

Participarea aviației române de vânătoare și bombardament în bătălia de la Stalingrad s-a încheiat cu un bilanț extrem de tragic. În timpul executării misiunilor aeriene au fost pierdute cea. 70% dintre avioane, marea majoritate fiind doborâte de focul apărării antiaeriene și de aviația sovietică. Mulți piloți și membrii

ai echipajelor au căzut în flăcări, aparatele lor arzând ca niște torțe. Dintre numeroasele jertfe ale aviației române pe frontul de la Stalingrad amintim următoarele: în luna octombrie 1942 - căpitan av. Holban Mihai, comandant de escadrilă în Grupul 5 Bombardament, căzut în flăcări cu tot echipajul unui He-111, locotenent av. Georgescu Toma, doborât de artileria a.a. inamică, este luat prizonier și va deceda în lagăr în ianuarie 1944, locotenent av. (r) Istrățeanu Ion, era judecător în București și a intrat voluntar în aviația de vânătoare pe un I.A.R.-81, va fi doborât într-o luptă aeriană. În luna noiembrie 1942-locotenent av. Boldur Radu, căpitan av. Manoliu Alexandru-comandantul escadrilei 57 din Grupul 7 Vânătoare, cade într-o luptă aeriană cu aviația sovietică, locotenent av. Simioneta Gheorghe cade la Karpovka la 23.11; în luna decembrie 1942-căpitanii aviatori Dumitru Mihalache și Antonescu Gheorghe, din cadrul escadrilelor de bombardament, adj.av. Hedeșiu Ion, pilot de vânătoare, căpitan av. Nicolau Mircea, pilot de bombardament pe un aparat He-111, cade cu întregul echipaj la 19 decembrie, locotenent av. Raicea Ștefan, din cadrul Grupului 5 Bombardament este doborât de aviația inamică într-o luptă aeriană precum și mulți alții¹⁰.

Am menționat numele a mai multor eroi cu gândul că cei peste 55 de ani, care au trecut de la această bătălie a făcut în mod nedrept ca peste faptele lor să se aștearnă tăcerea. Mai mult decât atât, o bună perioadă de timp ei au fost în mod deliberat ignorați și nu în ultimă instanță faptul că, în mod nemeritat ei nu mai sunt menționați de nimeni, intrând în anonimatul timpului din partea unor urmași nerecunoscători. Este cazul să înțelegem că indiferent de zona în care au acționat, ai au făcut-o în numele Țării, Onoarei militare și a unor culori dragi pe care le-au purtat cu mândrie pe aripi. Apreciez ca fiind extrem de actuale și astăzi cuvintele "Imnului eroilor" care se încheie cu versurile:

"Dezveliți tot adevărul
și le spuneți tuturor,
Cum muriră frații noștri
Pentru neam și țara lor".

Consider ca potrivit să ne amintim cuvintele marelui istoric Nicolaie Iorga: "Învinșilor nu li se ridică statui, nici busturi, nu li se cântă laude, ci numai pe mormântul uitat picură din când o lacrimă pioasă de la un tovarăș de luptă și de suferințe, pe care nu l-a cosit înfrângerea".